

KALVÍNSKE HLASY

ÚRADNÝ ORGÁN
REFORMOVANEJ KREŠŤANSKEJ CIRKVI NA SLOVENSKU

Ročník LXXXVI.

Číslo 9.

Komárno, september 2016

Cena 30 centov

EVANJELIUM BEZ HRANÍC

„Som dlžný Grékom aj Barbarom, múdрым aj nerozumným“ (Rím 1,14).

Apoštol Pavol nekategorizuje, lebo „Boh nie je vyberačom osôb“ (Rím 2,11). On sa na ceste do Damasku na vlastnej koži naučil, čo požaduje Boží Zákon. Z jeho zaslepenosti ho vyslobodil Kristov jas. Keď bol nevidiaci, vtedy skutočne pochopil, čo videl, aké príležitosti premrhal, čoho sa pevne pridržal, a čo bol ochotný ľahko opustiť. Evanjelium, Kristova zvesť, premostila všetko. Preto je pre neho dôležitý vzdelaný Grék i ten človek, ktorého slovo je nezrozumiteľné a bez významu. Hodnotou je pre neho človek, požehnaný múdrosťou aj ten, kto je nerozumný. Pavol napísal trinásť listov, z ktorých sa ušlo rozumným Korinťanom (1Kor 1,20) aj nerozumným Galaťanom (Gal 3,1). Prečo vie ku každému zaujať postoj? Preto, lebo evanjelium Ježiša Krista sa preňho stalo silou. Takou mocou, v ktorej už nekoná on, ale Kristus – prostredníctvom neho.

Neviem, ako ty vidíš ľudí, drahý čitateľ, ale jedno je isté: Ak sa budeš pozeráť na svoju vernú, opatrujúcu manželku alebo milovaného a nápo-mocného manžela; alebo drahý rodič na svoje dieťa, či ty, milý pedagóg na svojho chovanca; vedený člen cirkevného zboru na svojho duchovného a predstavených cirkevného zboru; milovaný brat, milovaná sestra na svojich susedov cez Kristovo evanjelium, vtedy si si privlastnil Božie Slovo: „Kristus je všetkým vo všetkom“ (Kol 3,11). Nedovoľ tomuto svetu, aby vôkol teba vybudoval neprekonateľné priekopy, ale nech ti každý deň slúži ten Pán, ktorého nadšenie (Fil 2,5) vytvorí v tebe kresťanský život!

Sme na začiatku septembra, keď každý cíti vážnosť jesenných mesiacov. Škola, rodina, cirkevný zbor sa postaví do služby. Slúžia všetkým, ktorí sú múdri i nerozumní, žijúci vo

viere i tým, ktorých dávna horlivosť ochabuje (326/4). Slúžia, lebo im to Pán Boh zveril. Nech bude táto služba spečatená radostnou zvesťou bez hraníc, lebo to, čo bolo nepredstaviteľné gréckej vzdelanosti v období helenizmu, to náš Pán prekvapivo predstavil tajomstvom kríža, v zázraku vzkriesenia a v sláve svojho nanebovstúpenia.

Ježiš od základov ruší každý protiklad. Slovo uvrhuje do prachu všetky rozdiely. Zbavuje každej ľudskej právoplatnosti.

Preto sa Pavol cíti byť dlžníkom všetkých. Prežil Kristovo dielo. Ježiš ho premenil. Žije zviazaný život. Je dlžný tým, aby miloval, lebo jeho milovali prv (1Jn 4,19). Je dlžný tým, aby ošetroval, aby sa staral, lebo oňho sa prv starali.

A ty, drahý čitateľ, komu si dlžný? Ty, ktorý o svojom stá- lom dlhu vždy informuješ Otca v slovách modlitby Pánovej:

„A odpusť nám viny naše, ako i my odpúšťame vinníkom svojim“ (Lk 11, 4). Komu si dlžný svojím životom, svojou službou? Koho dlžníkom si? Každému alebo si vyberáš bratov?

Nech je teda od Bratislavy po Veľké Slemence návštevníkom Božej školy „Grék i Barbar“, lebo Pán bol dokonalý vo všetkom (209). On nás naučí tej svätej

obete, ktorú aj On sám uskutočnil, a dodnes nás zastupuje po Otcovej pravici.

Nech Boží Duch v nás spôsobí, aby sme cítili svoju povinnosť v ohlasovaní evanjelia a denne sa takto modlime: Pane, daj mi pochopiť, že som dlžníkom. Daj mi ochotu splatiť to, čo sa splatiť nedá! Potom bude pre nás každý dôležitý, v každom uzrieme Kristovu tvár a naučíme sa to, čo je podstatné: „Nikomu nebudte nič dlžní, okrem toho, aby ste sa navzájom milovali, lebo kto miluje bližného, naplnil zákon“ (Rím 13,8).

Zsolt Buza

*Kto svet počúva zas a zas,
ten nepočuje Pánov hlas.*

Aj v tejto chvíli, môj Pane a Bože, skláňam sa pred Tvojou svätosťou a ďakujem Ti za život, zdravie a všetky dobrodenia, ktoré som mohol prijať z Tvojej štedrej ruky. Čo som ja, Otče nebeský, v tom prevelkom vesmíre, ktorý si stvoril zo svojej milosti, že na mňa pamätáš? Dal si mi rodinu a všetko, čo k životu potrebujem a tak mi prosím, Duchom Svätým pomáhaj naplňvať Tebe vďaku a chválu za to všetko, čo z Tvojej milosti môžem prijať. Ty si pre záchranu moju od večnej smrti, bol ochotný dať za obeť svojho nevinného Syna, aby Jeho krvou som aj ja mohol byť očistený, a tak z tejto prevelkej milosti aj spasený. Tebe jedinému, Bohu Troj-jedinému nech je za túto prevelkú výsadu nám ľuďom, vzdaná česť, chvála a velebenie, že si nám takýmto predivným spôsobom zabezpečil spasenie a večný život s Tebou. **Amen.**

Tibor Sabovik

povedané: „*Sed' po mojej pravici, kým nepoložím Tvojich nepriateľov za podnož Tvojich nôh*“ (Žid 1,13). „*Bude kraľovať nad Jákobovým domom naveky a jeho kraľovstvu nebude konca*“ (Lk 1,33). On sa posadil po pravici trónu Boha Otca (Žid 12,2b). Kraľovstvá sveta sa stali kraľovstvami nášho Pána, a Pán Ježiš bude kraľovať na veky vekov (Zj 11,15).

Za dodržiavanie Božích prikázaní sa stal Jozef, syn Jákobov, prvou osobou po faraóňovi. Za vykonanú krvavú obeť na kríži sa stal Pán Ježiš prvou osobou po Bohu Otcovi.

Ku komu sa máme modliť?

Môžeme sa modliť k Bohu Otcovi modlitbu Otče náš (Mt 6,9). Modliť sa môžeme aj k Pánovi Ježišovi Kristovi. Máme príhovorca a orodovníka u

Otca, Pána Ježiša (1Jn 2,1). Dnešnú situáciu predpovedal Pavol apoštol: „*Božiu pravdu zamenili za lož a úctu a službu preukazovali stvorenstvu namiesto Stvoriteľovi, ktorý je požehnaný naveky. Amen*“ (Rim 1,25). Kresťan sa musí odvrátiť od modiel k Bohu (1Tes 1,9). Modlári nezdedia Kraľovstvo Božie (1Kor 6,9). „*Nepostavíš modlársku sochu*“ (5Mojž 16,22). „*Utekajte pred modlárstvom*“ (1Kor 10,14).

František Zubaj

PRAVDA O PANNE MÁRII

Diabol sa po celú históriu ľudstva usiluje vnášať medzi ľudí veriacich v Boha informácie, ktoré v Slove Božom nie sú, a odporujú mu. Na to využíva neupevnené duše, ktoré nepoznajú Písmo (2Pt 2,14). Také duše sú i vo vysokých, dôležitých cirkevných funkciách. Menia a prekrúcajú pôvodné biblické ustanovenia a nariadenia. Tento nedostatok vytykal Pán Ježiš už vtedajším zákonníkom a farizejom (Mk 7,7). Na to isté upozorňoval už Mojžiš (5Mojž 11,1). Pavol apoštol kritizoval tých, ktorí tvrdili, že už bolo vzkriesenie (2Tim 2,18).

Spory pre očisťovanie Písma trvajú doteraz. Cyril a Metod priniesli k nám Písmo, ktoré bolo upravované podľa záverov nicejského koncilu (rok 325 až 381). Z nicejského koncilu sa zachovali informácie, že už v tom čase ľudia verili na zjavovanie Panny Márie. V príbehu o uväznenom Nikolajovi sa hovorí, že sa mu vo väzení zjavila Bohorodička s Pánom Ježišom a dali mu evanjelium a omofor (šatku).

Od toho času sa dogmy o Panne Márii rozmnožili do tej miery, že sa ku nej ľudia obracajú v modlitbách o pomoc – o príhovor u svojho Syna. Modlia sa k nej litánie, ruženec a veria tomu, čo hovoria vizionári. Cestujú na púte, kde sa Panna Mária zjavovala alebo zjavuje.

Z obsahu Písma vieme, že Mária bola pokrvná príbuzná Alžbety, ženy kňaza Zachariáša (Lk 1,5.36). Alžbeta i Mária pochádzali z dcér Áronových. Biblické informácie nás nenechávajú na pochybách o tom, že Panna Mária je žena, ktorú si Boh Otec vyvolil na počatie a vynosenie svojho Syna, Pána Ježiša. Božou milosťou bola plne omilostená, očistená, posvätená pre počatie a narodenie najsvätejšieho Syna Božieho. Božou milosťou bola očistená i od dedičného hriechu, aby sa mohol narodiť Boží Syn, druhý a posledný Adam, Pán Ježiš. Keby bola počatá bez dedičného hriechu, nemohla by jej byť udelená milosť, ani by ju nemohla prijať. Nebol by na to dôvod. Je isté, že Panna Mária bude po vzkriesení ľudí, za druhé-

ho príchodu Pána Ježiša Krista patriť medzi osoby blahoslavené (Lk 1,45).

Panna Mária ostala pannou aj po pôrode, lebo jej plod bol v tele stvorený, počatý Božou mocou Ducha Svätého. Nepoznala muža až kým neporodila (Mt 1,25). O Panne Márii kolujú v katechizmoch legendy, že je kráľovnou anjelov. Že je kráľovnou nebies. Silnejú hlasy, aby bola vyhlásená za „spoluvykupiteľku“. Mnohí veriaci veria, že bola vzatá do neba.

Uvedené tvrdenia nemajú biblickú oporu. O čo sa máme oprieť? Aby mohla byť Panna Mária vyhlásená, považovaná za spoluvykupiteľku, musela by byť počatá z Ducha Svätého, musela by priniesť krvavú obeť na kríži, a musel by ju Boh Otec vzkriesiť tak, ako vzkriesil jej Syna, Pána Ježiša. To sa nestalo a ani to nie je potrebné. „*Skrz človeka smrť a skrz človeka i zmŕtvychvstanie. Skrz prvého Adama smrť a skrz druhého a posledného Adama zmŕtvychvstanie*“ (1Kor 15,21–22).

Môže byť Panna Mária kráľovnou anjelov? V Písme nie je zmienka o kráľovnej, ale o kráľovi anjelov. Pánovi Ježišovi sa

klaňajú všetci anjeli a archanjeli. Na osobu Pána Ježiša Krista sa vzťahuje výrok: „*Nech sa mu klaňajú všetci anjeli boží*“ (Žid 1,6); „*...dal mu meno nad každé meno, aby pri mene Ježiš pokľaklo každé koleno tých, čo sú na nebi, na zemi aj v podsvetí*“ (Fil 2,9b–10). Stal sa lepším, dôležitejším od anjelov (Žid 1,4–6).

Môže byť panna Mária kráľovnou nebies?

Pánovi Ježišovi bolo dané meno, ktoré je nad každé meno (Fil 2,9). Jemu bolo

Každé spoločenské zriadenie má svoju vrchnosť, ktorá organizuje život v spoločnosti. Zatiaľ nikde vo svete sa neosvedčila anarchia, bezvládnie či chaos.

Vrchnosť má zodpovednú úlohu v každom čase, ktorú si musí plniť. Riadi chod spoločnosti, chráni ju a hľadá jej blaho. Sú nám známe prípady, keď sa vrchnosť spreneverila svojmu ľudu a ten sa proti nej postavil. Pre spoločné blaho a pokoj vrchnosť vydáva nariadenia a zákony, bdie nad ich napĺňaním. Nesie spravodlivú zodpovednosť sama pred sebou, ale aj pred spoločenstvom.

„*Hospodin nespočetne dosvedčil, že vrchnosti schvaľuje a že sú mu príjemné. Pre nás ich veľmi odporučil, keď ich dôstojnosť poctil veľmi úcty hodnými názvami. Hovorí (Pr 8,15–16), že je to dielo Jeho múdrosti, keď králi kralujú a radcovia ustanovujú veci spravodlivo a kniežatá sú sudcovia zemskí. Inde (Žalm 82,6–7) ich nazýva bohmi preto, že konajú Jeho dielo. Ešte na inom mieste (5Mojž 1,17 a 2Kron 19,5–7) sa o nich hovorí, že vedú súd za Boha, a nie za človeka. Svätý Pavol (Rím 12,8) menuje medzi Božími darmi predsedníctvo. Tam, kde sa o vrchnostiach hovorí podrobnejšie (Rím 13,1–7), učí veľmi jasne, že sú služobníkmi Božími, aby vzdali chválu dobre konajúcim, aby pomstili Boží hnev na zlých.*“

O vrchnostiach čítame v kresťanskej Biblii, knihe všetkých kníh. Sú potvrdené Bohom, Jeho svätým slovom. Stávajú sa Jeho predĺženou rukou, akoby On sám všetko spravoval. Vedú ľud, ktorý im Stvoriteľ múdro zveril. Reprezentujú Božiu spravodlivosť tu na zemi.

Ján Kalvín k tomu napísal tieto slová: „*Je preto úlohou kniežat a vrchnosti, aby pamätali na to, komu slúžia svojím úradom a nečinili nič, čo by nebolo hodné služobníkov a námestníkov Božích. Takmer všetka ich starostlivosť má byť obrátená k tomu, aby uchovali v pravej čistote verejný výkon náboženstva, usporiadali život ľudu čo najlepšimi zákonmi a postarali sa o dobro a pokoj svojich poddaných ako na verejnosti, tak v súkromí. To sa nedosiahne ináč než spravodlivosťou a súdom, dvoma vecami, ktoré prorok odporúča predovšetkým (Jer 22,1–9). Je to spravodlivosť, keď sa ujímame neviných, chránime ich, staráme sa o nich a oslobodzujeme ich. Je to súd, keď bránime spútnosti zlých, potláčame násilie a trestáme zločiny.*“

Všetky vrchnosti podliehajú priamo Bohu, Jemu raz každý vydá počet zo

VZDELANIE VO VIERE (XXVIII.) O vrchnostiach

svojho konania. Vládnutie podľa Kalvína nie je mysliteľné bez viery v Boha. Len tak môže prameniť do všetkých rozhodnutí spravodlivosť a pokoj. Vrchnosť si musí dávať za svoju prioritu: „*Verejný výkon náboženstva*“. Sami vidíme, čo sa dáva do popredia v tomto svete, a prečo. Každá vrchnosť, ktorá bránila kresťanskej viere skončila alebo sa čoskoro pomínie. Bezbožnosť už nemá nijakú budúcnosť a žiadnu perspektívu. Vlády by sa mali prakticky zamerať na rozvoj kresťanstva, na umožnenie toho výkonu, o ktorom Kalvín píše vo svojom Vzdelaní vo viere. Vykonávaná spravodlivosť bez Boha je v skutočnosti nespravodlivosťou. Potom len ťažko si ľudia ctia a vážia svoju vrchnosť, modlia sa za ňu.

„*Navzájom je opäť povinnosťou podriadených, nielen svojich predstaviteľných ctíť a vážiť si ich, ale na modlitbách k Pánovi odporúčať ich spasenie a úspech. Dobrovoľne sa podriaďovať ich vláde, poslušnosti ich nariadeniam a zákonom. Neodmietať uložené úlohy, ktoré im uloží, či už sú to dávky, clo, da-*

„*Nemáme zachovať poslušnosť len takým predstaveným, ktorí plným právom a podľa svojich povinností vykonávajú svoju zvrchovanosť. Máme nad sebou strieť i takých, ktorí svoju moc zneužívajú tyrancky, dokiaľ zákonnou cestou nebudeme oslobodení spod ich jarma. Lebo ako je dobrý vládár svedectvom o Božom dobrodení pre uchovanie ľudského spasenia, tak je zlý vládár metla Božia na potrestanie ľudského hriechu. To nech je všeobecne pokladané za isté, že jedným i druhým je daná moc od Boha, a že sa im nemôžeme vzoprieť, aby sme sa tým nezopreli Božiemu zriadeniu.*“

Božia moc je prenesená na vodcov, ktorí sú dobrí alebo zlí. Spravodlivý alebo diktátori sú pod Božou mocnou rukou. Kalvín ďalej píše o podriadenosti všetkých mocnárov, kráľov Hospodinovi. On je Kráľ všetkých kráľov sveta dohromady.

V prvom rade musí každý poslúchať Hospodina, až potom prichádza poslušnosť ľudským ustanoveniam. Vzdelanie vo viere na záver kapitoly uvádza: „*Ak nám prikážu niečo proti Nemu, nesmie-*

ne a iné poplatky alebo obecné úrady či poslanie a poverenie tohto druhu.“

Ak existuje nejaká vrchnosť, má aj svojich podriadených, a sú to spojené národy. Tí, čo sú pod ňou, musia zodpovedne pracovať, odvádzať poplatky a splniť očakávania. My ľudia si žiadame prosperitu, chceme si zachovať naše živobytie. Nezaobíde sa to bez zodpovedného plnenia všetkých povinností. K tomu patrí modlitba a žehnanie pre našu vrchnosť. Možno už dnes nám všeobecne chýba odanost' a poslušnosť, národná hrdosť. Dôvody sú mnohé, najhlavnejší dôvod je odklon od Boha.

me to urobiť ani na to dbať, pretože v takom prípade platí, že viac sa patri poslúchať Boha než ľudí (Sk 4,19 a 5,29)“.

Boh je pre nás vždy najvrchnejšia vrchnosť, kraluje všetkým kráľom, panuje každému národu. Riadi celý svet, rozkazuje nebu i zemi, súdi a spravuje všetko vo všetkom. Jeho vláda nemá začiatok a nemá žiadny koniec. On jediný hľadá pre nás úplné a dokonalé dobro. On je vládca nad životom a smrťou, svetlom a tmou. Jeho vláde nič nemôže stať v ceste. Nemá nepriateľa, ktorý by ohrozil Jeho moc. Jemu nech je večná sláva!

Juraj Gajdošoci

Protestantské cirkvi sa pripravujú na oslavy 500. výročia reformácie. Martin Luther svojím odvážnym činom v roku 1517 začal zmenu, prinášajúcu očistu – veríme, že z Božej vôle. Bol rozvracačom rádu, ale nie poriadku.

Z augustiniánskeho mnícha sa stal veľkým reformátorom. Nestal sa ním z túžby po dosiahnutí nejakého cieľa, ale k poznaniu Božieho Slova ho hnala nespokojnosť a nepokoj duše, a tak sa stal reformátorom cirkvi. Na základe jeho vyznání a myšlienok zostavil Jenő Virág dielo: *Dr. Martin Luther o sebe*, ktoré vyšlo r. 1937. Na základe tohto takmer nepoznaného diela by sme radi našim čitateľom predstavili život Martina Luthera, aby aj dobové a životopisné údaje dokázali, že Boh mal s ním svoj plán. Bol to sebatrýzniaci, nepokojný, citlivý človek, ktorý, hľadajúc odpovede na otázky vyplývajúce z jeho viery, našiel Ježiša Krista. Mnohí poznajú len stručný životopis tohto veľkého reformátora, ktorý sa naučili počas konfirmačnej prípravy, možno sa však nájdu aj viacerí, čo ho nepoznajú ani odtiaľ. Vyďajme sa teda na objaviteľskú cestu za pomoci Jenő Virága!

Začiatky

Martin Luther sa narodil 10. novembra 1483 v Eislebene, v Sasku v chudobnej banickej rodine. Tento vidiek bol bezvýznamnou, mohli by sme povedať, že zaostalou časťou vtedajšej Európy. Narodil sa do bohabojnej rodiny, ale vychovávali ho podľa vtedajšieho chápania zbožnosti: „*Moji rodičia ma vychovávali s veľkou prísnosťou a urobili zo mňa nesmelého človeka... Nevedeli naozaj posúdiť, akými metódami majú rozvíjať talenty, s ktorými sa človek narodil*“ – napísal o svojich rodičoch.

Keď mal 1 rok, rodina sa presťahovala do Mansfeldu, kde malý Martin ako päťročný začal chodiť do školy. Všetky školy boli cirkevné, kde sa vyučovalo po latinsky, a učiteľ vzdelával žiakov 8 ročníkov naraz v jednej triede. K tomu, aby tento jeden človek dokázal udržať deti na uzde, vyžadoval si disciplínu, ktorú väčšinou dosahoval prostredníctvom

Hrad prepevný je Pán Boh náš! (I.) Luther – rozvracač rádu, ale nie poriadku

trstenice. O tomto všetkom neskôr, ako dospelý, Luther napísal: „*Mnoho nešikovných učiteľov zničí jemné duše detí svojím krikom a búrlivosťou, svojou bitkou a svojimi údermi... Ak je vychovávateľ trýzniteľom, jeho chovanci sa stanú sklúčenými a bojzlivými. Dieťa musí vidieť, že by sme boli radi, keby bolo dobré*“.

V roku 1496 ho zapísali do školy v Magdeburgu a o rok neskôr v Eisenachu. Väčšinu tamojších učiteľov si už pochvaľuje, pretože pozitívne ovplyvnili jeho duchovný rozvoj. Eisenach považuje Luther za svoje milované mesto, kde žili jeho starí rodičia z matkinej strany aj viacero ďalších príbuzných. Keďže aj oni boli chudobní, nemohli podporovať mladého Martina. „*V Eisenachu som sa dostal do domu istého občana Henrika Schalbeho, ktorého syna som*

s Božou pomocou. Preto sme dostali Božie Slovo. Aby sme, poznajúc Boha a Jeho Zákon, došli k poznaniu podstaty hriechu, aby nás potom uvedenie si hriechu viedlo ku kajúcnosti, po ktorej budeme môcť prosiť Pána Boha o odpustenie hriechov.

V Lutherových časoch, v dobe, v ktorej žil – na konci stredoveku –, bolo ľudské zmýšľanie veľmi popretkávané poverami, strachom z bosoriek a iných mysterióznych bytostí. V ich prípade sa otázky mohli vynárať takto: ako si môžem odpykať svoje hriechy, čo mám urobiť v záujme oslobodenia od hriechu – podľa vtedajšej terminológie –, aby som získal plné odpustky?

Martina Luthera a jeho druhov cirkev nevedla cestou, oslobodzujúcou pre život, ale na slepú koľaj, kde – spolu s nimi aj Luther – žil v ustavičnej neisto-

te a v pochybnostiach. Na zmiernenie ich vedomia hriechnosti a na túžbu oslobodiť sa od hriechu ponúkali ľudské riešenia. Zaviedli napríklad klasifikáciu hriechov: boli odpustiteľné, vážne, smrteľné hriechy. Podľa učenia vtedajšej cirkvi bolo za smrteľný hriech potrebné činiť pokánie aj viac rokov. Ale existovalo pápežské nariadenie, ktoré vyrieklo, že ten, kto vykoná púť do Ríma, získa odpustenie hriechov. Luther si takto spomína na toto obdobie svojho mníšskeho života, riedeného cirkvou:

„*Boli sme nešťastní ľudia, aj keď toto všetko bolo len modlárstvo. Boli sme skutočnými modlármí. Niektorých tak nastrašili slovami ustanovenia večere Pánovej (Vezmite a jedzte...), najmä tých, ktorí boli zbožní, a brali veci vážne, až sa skutočne chveli, keď odriekali: Toto je moje telo. Lebo to bolo treba povedať bez zaváhania. Kto sa tu zasekol, vynechal jedno slovo, dopustil sa veľkého hriechu. Preto bolo treba tieto slová čítať bez akýchkoľvek vedľajších myšlienok, ale tak, že ich počul len ten, kto ich čítal, ostatní nie. Aj ja som bol takýmto pokorným mníchom 15 rokov. Nech mi to Pán Boh odpustí.*

(Pokračovanie na str. 5)

Hans a Magrethe Ludher

mal sprevádzať do školy. V roku 1498 som dostal nocľah u jednej zámožnej ženy, ktorá si ma obľúbila pre môj zbožný spev a modlitby. Bola to pani Ursula Kotta“. 4 roky navštevoval školu v Eisenachu a tešil sa z pohostinnosti Kottovcov.

V dobe, v ktorej žil...

Boh stvoril človeka čistým a bez hriechu. Po páde prvého človeka sa dostal do nesprávneho stavu. Každý rozmýšľajúci človek si preto – skôr alebo neskôr – položí otázku: ako sa môže oslobodiť z tohto chybného stavu: ako sa môže očistiť od svojich hriechov? Z Biblie vieme, že od hriechov sa môžeme oslobodiť iba

(Dokončenie zo str. 4)

V Erfurte sa naši laickí bratia z rádu museli denne pomodliť 400 Otčenášov namiesto kanonických hodín.“

A iný príklad ľudských pokusov na základe Lutherovho svedectva: „V kláštore v Erfurte bol doktor, ktorý bol štvrt' roka vzdialený. Keď sa vrátil, jeho modlitebné zameškanie sa rozmnožilo natoľ-

Socha Luthera v meste Eisleben.

ko, že nevedel dosiahnuť sám seba. Preto, aby toto meškanie čím skôr dohnal, vzal k sebe dvoch svojich druhov, dal im niekoľko forintov, aby mu pomohli modliť sa.“

Týmto „riešeniami“ bolo veľmi ľahké držať v nepokoji, pochybnostiach a ustavičnej neistote človeka otvoreného pre náboženstvo i každú citlivú dušu. Napríklad tým, že niekto vykoná púť na isté pútnické miesto, môže si skrátiť čas pokánia: môže získať odpustky.

Možnosť poskytnutá cirkvou znamenala duchovné útočisko pred urieknutím, uhranutím, pred poverčivou vierou. Aj pre Luthera, ktorý hľadal odpoveď na svoju veľkú životnú otázku s duchovnou citlivosťou: či je hriech premožiteľný, či sa môžeme od neho oslobodiť. Ale učenie jeho cirkvi znamenalo pre neho prekážku.

„Od detstva ma navykali na to, že som musel zblednúť a musel som sa zlaknúť, keď som počul Kristovo meno. Lebo mňa učili len tomu, aby som Ho považoval za prísneho a hnevlivého Sudcu.“

Hrad prepevný je Pán Boh náš! (I.) Luther – rozvracač rádu, ale nie poriadku

Univerzitné roky

V roku 1501 sa prihlásil na najznámejšiu univerzitu svojich čias – do Erfurtu. Študoval vyššie vedy (filológiu, rétoriku, logiku, vyššiu matematiku, astronómiu, geometriu a hudbu). Študoval 3,5 roka, čo bolo podmienkou jeho štúdiá práva. Jeho otec totiž chcel, aby študoval právo. Na jar r. 1505 svoje právnické štúdiá aj začal. V tom čase sa mu v erfurtskej knižnici dostalo do rúk Písmo Sväté. Do svojich 20 rokov nevidel Bibliu. „Ešte v erfurtských časoch, počas čítania Biblie – vo svojom magisterskom období – som vo veľkej úzkosti natrafil na základe čítania Biblie na mnohé omyly pápežstva. Aj napriek tomu mi v erfurtskej knižnici skrsli v hlave takéto myšlienky: Predsa len, aký veľký je pápež a autorita cirkvi! Len ty jediný by si bol múdry? Čo ak sa mylíš? Takéto úvahy mi bránili v čítaní Písma Svätého.“

Nenachádzal pokoj svojej duše, hoci sa ho pokúšal získať. Veľmi sa usiloval.

Búrlivý obrat

„Raz ma v blízkosti Erfurtu, v dedine Stotternheim, prekvapila veľká búrka. V mojej bezprostrednej blízkosti udrel blesk a mňa zachvátil strach, že budem musieť zomrieť náhle, bez obrátenia. V zajatí smrti som prosil o pomoc sv. Annu (patrónku baníkov) a zaprisahal som sa, že vstúpim do kláštora: »Svätá Anna, pomôž! Ja sa stanem mníchom!«“

Takto opisuje osudový zvrät svojho života, keď sa rozhodlo, že navždy dá zbohom právnickej kariére a odíde do kláštora. Toto jeho rozhodnutie u jeho otca narazilo na veľký odpor, ale Luther zostal neoblomným.

Neporiadok v ráde

Medzi múrmi kláštorov a mníšskych ciel sa dá naučiť poriadku a potom sa z niekoho stane dobrý znalec i nasledovník Boží – tomu veril Luther i jeho druhovia v tých časoch. Luther práve preto chcel vstúpiť do kláštora, aby sa tam dozvedel, naučil, ako sa treba oslobodiť od hriechu. Ale Písmo Sväté tam nemohli spoznať, predkladali im iba učenie cirkevných otcov, pohanských mudrcov. Dostali pokrivený Boží obraz. Z týchto výkladov si každý z nich mohol

zhrnúť, že Pán Boh sa hnevá, súdi a trestá. A ešte k tomu – trestá hriešnika.

Popri tom by sa z Biblie boli mohli naučiť, že Boh sa nehnevá na hriešnika, ale na hriech. Stredovek je tmavý. V jeho zavádzajúcej teológii musel Luther nájsť Božie vysvetlenie v otázke hriechu tak, že už mal 20 rokov, kým sa mu po prvýkrát dostalo do rúk Písmo Sväté. Dlhé roky bol nútený hľadať, trpiac nezodpovedanou otázkou: Ako sa môže oslobodiť od hriechu? Bol nútený zhrýzať sa tým, že nie je schopný udržať sa v ustavičnej čistote, v stave bez hriechu. Jeho pochybnosti a nepokoj deň za dňom rástli.

Vydal sa na cestu sebatrýznenia. Myslel si, že k tomu, aby si zaslúžil Božiu milosť, musí byť dokonalý, v čom však vždy videl nedostatok. „Trápil sa pôstom, bičovaním, bdením, zimou, neko-

V Stotternheime je postavený pamätný stĺp pri príležitosti Lutherovej prisahy, že sa stane rehoľníkom.

nečnými modlitbami, ako to čítal v legendách o svätých. Napokon sa z tohto človeka stala kosť a koža, a tým pripravil vo svojom organizme pobyt mnohým chorobám. Pokoj svojej duše však nenašiel“ – môžeme čítať v knihe Jenő Virága.

Kde je pomoc? Aké je riešenie?

Lucia Kis

1. júla 2016 Slovensko prevzalo svoje historicky prvé polročné predsedníctvo v Rade Európskej Únie. Pri príležitosti Slovenského predsedníctva zástupcovia Ústredia Diakonie Reformovanej kresťanskej cirkvi na Slovensku spoločne so zástupcami Diakonie ECAV na Slovensku sa zúčastnili pracovného pobytu v Bruseli.

Pracovný pobyt organizovala federácia Eurodiaconia, ktorá má 34 členov v 21 krajinách. Federácia sa zameriava na podporu medzinárodnej spolupráce na báze kresťanských a diakonických hodnôt, ich poslaním je umožniť partnerským organizáciám stretnúť sa a vymeniť si osobné skúsenosti ohľadom sociálno-diakonickej a humanitárnej činnosti.

Slovenskú delegáciu zo Stáleho zastúpenia SR pri Európskej únii v Bruseli privítala **Eva Hodges**. Následne v priebehu dvoch dní prebiehali rokovania a v priestoroch Európskeho parlamentu prebiehali stretnutia s europoslancami **Janou Žitňanskou** a **Miroslavom Mikolášikom**. Jednou z hlavných tém bol koncept dlhodobej opatrovateľskej starostlivosti na Slovensku. Zástupcovia

Zo života Ústredia Diakonie RKCS

komisie pre Slovensko, **Martinom Orthom**. V rámci rozhovoru zo zástupcom kancelárie odzneli otázky ohľadom domácej opatrovateľskej starostlivosti. Vo viacerých situáciách vznikol skutočný dialóg a naše otázky boli vypočuté.

*

„V službe považujem za veľmi dôležitým aspektom, aby sme jedinca vnímali ako celého človeka, ten ktorý nám bol zverený, ten ktorý je chorý, ktorý potrebuje našu starostlivosť, ktorý nemôže byť vnímaný ako predmet. Mali by sme v ňom vždy vidieť skutočného človeka. Tento prístup sa uskutoční jedine vtedy, ak vypočujeme Ježišov hlas – Jeho osobné volanie a rezonuje v nás láska k blížnemu, jedine v takomto duchu môžeme vykonávať opatrovateľskú službu“ – tie boli úvodné slová **Szilárda Harisa**, duchovného Ústredia Diakonie. Duchovný privítal opatrovateľov nitrianskeho kraja, ktorý od prvého júla nastúpili do služby, v rámci projektu opatrovateľskej služby Ústredia Diakonie RKCS. Prítomných o administratívnych povinnostiach informovala **Henrieta Ibosová**, riaditeľka Ústredia.

práce sociálnych vecí a rodiny SR. Starostlivosť o druhých je súčasťou kresťanského života. Ústredie Diakonie RKCS rozhodlo poskytnúť pomoc a vytvoriť podmienky pre jednotlivé cirkevné zbory, aby sa mohli zapojiť do tejto iniciatívy. Ústredie pomáhalo získať informácie, poskytlo pomoc pri byrokratických úkonoch a zorganizovalo výučbu opatrovateľských kurzov v rôznych regiónoch Slovenska. Jednou z podmienok projektu bolo získanie akreditovaného certifikátu z opatrovania.

Začiatkom roka, od januára do februára sa uskutočnil kurz opatrovania na dvoch miestach. V Rožňave sa vzdelávania zúčastnilo 13 osôb a v Dolnom Štále 24 osôb. V období od júla do augusta sa uskutočnil kurz aj v Kráľovskom Chlmcí, na ktorom sa zúčastnilo 27 osôb. Odbornosť a akreditácia opatrovateľského kurzu, v rozsahu 220 vyučovacích hodín bola zabezpečená Agentúrou VaV Slovensko, v spolupráci s Ústredím Diakonie RKCS.

Poskytovanie domácej opatrovateľskej starostlivosti sa spustilo najprv v košickom kraji. V máji sa do projektu ako samostatný subjekt zapojil reformovaný cirkevný zbor Opatovský Sokolec a v júni rožňavský reformovaný zbor. Počas mesiaca júl Ústredie Diakonie získalo ďalšie miesta, ktoré sú úspešne obsadené. V košickom kraji k prvému septembru opatruje ústredie 37 osôb a v nitrianskom kraji 9 osôb. Počas programu sa zamestnalo 57 opatrovateľov, z ktorých 16 vyškoliila diakonia.

Ďalšie žiadosti pre miesta opatrovateľov aj opatrovaných sú v procese vybavovania. Touto cestou čakáme na prihlásenie do programu domácej opatrovateľskej služby jednotlivé cirkevné zbory, opatrovateľov a tých, ktorí potrebujú opatrovanie. Prihlásiť sa môžete na e-mailovej adrese Ústredia Diakonie: diakonia.kozpont@gmail.com, alebo na telefónnom čísle, ktoré nájdete na domovskej stránke www.refdiakonia.sk.

Szilárd Haris

Duchovní od septembra roku 2010 neúnavne vykonávajú službu v zbore, škole, domove dôchodcov, nemocnici, táboroch, v okruhu mládeže a na evanjelizačných udalostiach.

V nedeľu, 3. júla 2016 sme sa zobudili na upršaný deň, napriek tomu sa kos-

(Pokračovanie na str. 7)

dostali možnosť vzhliadnuť do európskych direktív, ako vznikajú a ako sa menia.

Počas neformálnych diskusií dostala možnosť Diakonia RKCS predstaviť sa a prezentovať svoje činnosti. Stretli sa aj so zástupcom kancelárie Európskej

Ústredie Diakonie Reformovanej kresťanskej cirkvi na Slovensku od januára 2016 participuje na implementácii národného opatrovateľského projektu. Snaží sa pomôcť cirkevným zborm zapojiť sa do projektu domácej opatrovateľskej činnosti, ktorú financuje Ministerstvo

Dvojitá inštalácia duchovných v Rožňave Mimoriadna udalosť v živote mesta

V reformovanom kostole v Rožňave sa stala mimoriadna udalosť dňa 3. júla 2016, inštalovali dvoch duchovných. Senior abovsko-turianskeho seniorátu **Zol-**

tán Orémus inštaloval zvolený duchovenský manželský pár **Zsolta Buzu** a **Aranku Buza-Bodnár** do reformovaného cirkevného zboru Rožňava.

(Dokončenie zo str. 6)

tol naplnil ľuďmi. Prišli spoluslúžiaci duchovní, členovia rodiny, poslanci z rodnej dediny, cirkevní a svetskí hodnostári, starosta Rožňavy, zastupiteľstvo bratských cirkevných zborov, konzul Maďarskej republiky z Košíc **Ádám Szesztay**, hostia a členovia zboru.

Prekrásne znel spev medzi stenami kostola. Konsenior **Zoltán Varga** privítal prítomných, potom kázal slovo Božie biskup **László Fazekas** na základe veršov *1Kor 3,9–17*. Prácu apoštola Pavla postavil ako vzor pre duchovných, ktorý ako spolupracovník Boha postavil základ na ktorý sa stavalo. Tento základ je Pán Ježiš Kristus, každý nech dbá nato ako naňho stavia. Aj duchovných z Rožňavy povolal Boh na takúto prácu, dvaja ľudia, ktorí si navzájom pomáhajú. Je dobré keď sú dvaja v službe, vedia sa podporovať, povzbudzovať: povedz pravdu! Zbor rastie vtedy, keď znie pravda Božia. My všetci sme božiami kostonami, nech dá Pán manželom Buzovcom múdrosť a na ich prácu požehnanie – povedal biskup v kázni.

Nasledovala inštalácia dvoch duchovných do reformovaného cirkevného zboru Rožňava, ktorú vykonal senior Zoltán Orémus. Symbolicky im podal kľúč kostola a pečiatku, potom im kurátori zboru **Sándor Petri** a **András Nagy** dali darček zboru, nový služobný plášť.

Zoltán Orémus z 28. verša 20. časti Skutkov apoštolov vyzdvihol podobnosť medzi efezujským a rožňavským zborom. Rožňavský cirkevný zbor je majetkom Boha, o ktorú sa treba starať, napásť ovce. Ich ako pastierov postavil do služby Duch svätý. Rožňavčania ich zvolili ale Duch svätý im dá silu zotrvať na mieste. Nech je to miesto modlitieb a božej pravdy – povedal senior.

Detský tábor organizovaný Väzenskou misiou sa konal opäť v Jelke v Misijnom centre Betlehem v dňoch 16–20. augusta 2016. Tábor sa zúčastnilo 14 detí vo veku 4–12 rokov z Levíc, Nových Zámkov a Komárna.

Deti na miesto priviezli vedúci tábora a dobrovoľní misijní pracovníci. Ráno začínali pobožnosťou, potom sa deti obohatili o biblický príbeh. Veľkou pomocou bola pre tábor detská misijná pracovníčka **Zsuzsanna Andrassy** a jej pomocníci. V prednáškach bola reč o zázračnom chytaní rýb, o svedectve Pet-

Dvojitá inštalácia duchovných v Rožnave Mimoriadna udalosť v živote mesta

Potom vstúpil na kazateľňu prvý inštalovaný duchovný Zsolt Buza. Velebil meno Pána a potom spomínal na hlavné stanice života: na detstvo, rodinu, podporu známych, pomocné rady, v tábore prežitú požehnanie a študentské časy. Opäť sa sám seba opýtal, *Odkiaľ prichádza moja pomoc?* Pán odpovedal, požehnal jeho službu. V roku 2010 sa zosobášil s Arankou Bodnár, s ktorou tu spoločne bojujú.

priania Synodnej rady a komárňanského cirkevného zboru. Hlavný kurátor **Vince Fekete** zdôraznil, že majú veľkú zodpovednosť, pretože ich Boh poveril službou, aby viedli zbor.

Rad radom prichádzali priania od spoluslúžiacich, ktorí privítali duchovných veršami. V mene rožňavského zboru im poďakoval za 6 ročnú službu kurátor Sándor Petri: *„Nie vy ste zvolili mňa, ale ja som zvolil vás.“*

Inštalovaná duchovná Aranka Buza-Bodnár citovala *Žalm 33,22*. Povedala: kým svoj život žijeme dopredu, môžeme sa pozrieť späť, môžeme veriť v Boha. Cez Ducha svätého dá oheň tam, kde ho žiadajú. V ňom sa ukludníme, a každý deň prežívame ako dar. Potrebujeme Ho, obrovského Boha, aby s nami zostal, aby nás všetkých chránil a posilnil, a stavajme ten svet, ktorý už prišiel.

Rad pozdravov začal biskup László Fazekas, s *2Pt 3,17–18* tlmočil dobré

V mene cirkevnej základnej školy sa im poďakovala za službu riaditeľka **Ibolya Uličný**. V príhovore ich prirovnala k dobrému pastierovi, ktorý dáva pozor na každú svoju ovečku.

Z kostola sa hostia a členovia zboru presunuli na historický mestský úrad, kde ich čakal bohato prestretý stôl.

Požehnaný je náš Pán Boh, ktorý požehnal túto významnú udalosť. Nech je jeho sláva na veky vekov!

Johanna Mixtaj

Väzenská misia organizovala detský tábor v Jelke

ra, umývaní nôh, poslednej večeri a o vyzdravení postihnutého. Podobne ako v minulo-ročných táboroch, sa dával dôraz na šport a umenie. Deti každý deň mohli stráviť príjemné chvíle na brehu Malého Dunaja, mohli sa prechádzať a navštíviť detské misijné centrum.

V tábore boli veľkou pomocou dobrovoľníci, ktorí sa zúčastnili s cieľom získať nové skúsenosti. Organizátori posledný deň tábora rozdávali zúčast-

neným oblečenia, hračky a školské potreby, ktoré dostali z rôznych príspevkov.

Tábor sa aj tento rok uskutočnil vďaka podpory Všeobecného fondu a vďaka pomoci dobrovoľných misijných pracovníkov, ktorí pomáhali pri organizácii a realizácii. Bola radosť vidieť, koľkí ponúkli svoju pomoc, prítomnosť, vedomosti pre službu v prospech detí.

Éva Antala

Štátne pozvanie. Pri príležitosti predsedníctva Slovenska v Európskej únii sa dňa 1. júla uskutočnil galaprogram v novom Národnom divadle v Bratislave, kde bol prítomný a prihovoral sa predseda Európskej rady Donald Tusk, prezident Slovenskej republiky Andrej Kiska, predseda vlády Slovenskej republiky Róbert Fico a mnohí iní. Medzi zástupcami historických cirkví zastupoval našu cirkev biskup László Fazekas.

Generálny konvent. Dňa 4. júla sa v Košiciach stretlo na zasadnutí Predsedníctvo Generálneho konventu (úradujúci biskupi a generálni kurátori dištriktov cirkví z Karpatskej kotliny). Predmetom rokovania bola v prvom rade sumarizácia rokovacieho poriadku plenárneho zasadnutia, ktoré sa uskutočnilo na druhý deň. Ďalej sa hovorilo o prepracovanom texte II. Helvétskeho vierovyznania, o oslave 500. výročia pamiatky reformácie a o živote členských cirkví. Rozhodlo sa aj o tom, že ročný členský príspevok členských cirkví do Konferencie európskych cirkví bude odteraz uhrádzať Generálny konvent. 5. a 6. júla rokovalo Plénum Generálneho konventu. Na tomto zasadnutí boli popri biskupoch a generálnych kurátoroch prítomní seniori a seniorátni kurátori jednotlivých seniorátov. Zasadnutie svojou

prítomnosťou poctil hlavný tajomník Svetového spoločenstva reformovaných cirkví Chris Ferguson, duchovný z Kanady, ktorý medzi iným požiadal naše cirkvi, aby sa zúčastnili na vypracovaní reformovaného stanoviska k dohode medzi katolíkmi a evanjelikmi o ospravedlnení, a tiež aby sa zúčastnili na valnom zhromaždení Svetového spoločenstva reformovaných cirkví v Lipsku v roku 2017. Potom odzneli referáty o aktuálnych otázkach členských cirkví, jednotlivé komisie informovali o svojej práci a 1. deň sa skončil bohoslužbou v reformovanom kostole v Košiciach, kde Božie Slovo kázal László Fazekas. Na 2. deň sa hovorilo o možnostiach a uskutočnení spolupráce v rámci Karpatskej kotliny, o oslavách 500. výročia pamiatky reformácie, profesor Dezső Bugogány prednášal o II. Helvétskom vierovyznaní, potom bola prijatá záverečná deklarácia. Plénum sa uznieslo o tom, že v roku 2017 zvolajú spoločnú Synodu.

Soľ zeme. V dňoch 7–9. júla sa konalo Stretnutie kresťanov z Východnej Európy v Budapešti. Na otvárací bohoslužbu slúžil modlitbou a vysluhovaním svätej večere Pánovej aj biskup našej cirkvi, László Fazekas. Našu cirkev na stretnutí zastupovalo aj viacero cirkevnoborových spevokolov.

Štátne pozvanie. Predstavitelia Konferencie európskych cirkví (CEC) a Komisie biskupských konferencií európskeho spoločenstva (COMECE) sa 12. júla stretli so splnomocnencom vlády SR pre predsedníctvo SR v Rade Európskej únie. Ivan Korčok prijal generálneho sekretára CEC Heikki Huttunena a generálneho sekretára COMECE Michaela Kuhna spolu s ďalšími hosťami na Ministerstve zahraničných vecí a európskych záležitostí SR v Bratislave. Súčasťou delegácie boli aj predseda Ekumenickej rady cirkví a generálny biskup Evanjelickej cirkvi augsburského vyznania Miloš Klátik, pomocný bratislavský biskup a zástupca KBS pri COMECE Mons. Jozef Hal'ko, arcibiskup Pravoslávnej cirkvi Rastislav a biskup Reformovanej kresťanskej cirkvi László Fazekas. Predmetom spoločných rozhovorov bola situácia Európskej únie po referende o vystúpení Veľkej Británie z EÚ, otázky týkajúce sa migračnej krízy, najmä reformy tzv. Dublinského systému, ako aj efektívnej rozvoje a mierovej politiky, a tiež podpora rodiny a prorodinnnej politiky v rámci kompetencií Európskej únie.

Prednáška. Dňa 24. augusta na požiadanie Úradu predsedu Vlády prednášal biskup László Fazekas v rámci programu Sándor Petőfi pre štipendistov, ktorí prišli ako pomocníci na Hornú Zem.

Reformacio.ma – webová stránka na spomienku reformácie

Od 22. augusta funguje spoločná jubilejná stránka reformacio.ma reformovaných cirkví Karpatskej kotliny, ktorá pripravuje správy, rozhovory, reportáže, kalendár udalostí v Karpatskej kotline, historické časové koleso, kvízy a interaktívnu mapu.

Protestantský svet v roku 2017 oslavuje 500. výročie reformácie, popritom komunita veriacich reformovaných Karpatskej kotliny oslavujú 450. výročie vzniku. Synoda v Debrecíne v roku 1567 sa považuje za míľnik vzniku maďarskej reformovanej komunity, na kto-

rom prijali protestanti nasledujúci švajčiarsky (helvétsky) smer, Druhé helvétske vierovyznanie a Zatisou zriadili prvú cirkev.

Na Generálnom Konvente sa viackrát potvrdilo, že dvojité jubileum chcú cirkvi Karpatskej kotliny osláviť spolu. Na základe poverenie vedenia Synodnej rady Maďarskej reformovanej cirkvi sa vytvorila webová stránka, ktorú vedenie Generálneho Konventu schválilo.

Ciele webovej stránky reformacio.ma: podanie správ o udalostiach počas obdobia jubilea a predstavenie príkladov prejavu reformácie dnes; informácie o programoch ohľadom jubilea reformovaných komunit: zborové udalosti, regionálne stretnutia, centrálna, ekumenická a štátne programy; predstaví hlavné stanice, miesta, osobnosti za posledné pól tisícročie a ich dodnes trvajúci vplyv.

Ak máte pripomienky, nápady pre stránku, môžete nám ich napísať na e-mail: reformacio.ma@reformatus.hu.

KALVÍNSKE HLASY

Úradný orgán Reformovanej kresťanskej cirkvi na Slovensku. Adresa vydavateľa: Jókaiho 34, 945 01 Komárno. IČO: 00179191.

Vychádza mesačne.
Šéfredaktor: László Fazekas

Redaktor: Lucia Kis
Preklad a jazyková korektúra:
Erika Domonkošová

Sekretárka a distribútorka: Lucia Kis
Predplatné prijíma každý reformovaný farský úrad i redakcia.

Predplatné na jeden (kalendárny) rok:
3,60 eur.

Distribúciu vykonáva redakcia:
930 10 Dolný Štál 386
E-mail: kh@reformata.sk

Telefón: 031/55 90 141 (zároveň fax i odkazovač).

Redakcia došlé rukopisy nearchivuje a nevracia, vyhradzuje si právo na ich odbornú úpravu.

Tlačiarenská príprava: Lukács Kis
Tlač: Reproffset, Dunajská Streda
ISSN: 1335-3713

Evidenčné číslo: EV 3627/09